

Коптяєва А.Ю., студентка
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Можечук Л.В., доктор філософії,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ СІМЕЙНОЇ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Все більшої актуальності в умовах розвитку суспільних відносин набуває питання застосування альтернативних способів вирішення спорів, які передбачають застосування методів, які враховують інтереси сторін і одним із таких є медіація. Відомо, що медіація є універсальним способом, який динамічно розвивається в Європі і відповідає викликам сучасного світу. Пройшовши еволюційний шлях, медіація поступово сформувалася у такий спосіб подолання протиріч, конфліктів і спорів, який наділяє учасників відносин можливостями і впливом, дозволяє їм реалізувати власні потреби і, що важливо в медіації, не за рахунок опонента, а надавши сторонам спору однакові можливості для реалізації власних прав і інтересів [1, с. 131].

Різні аспекти застосування медіації при вирішенні спорів досліджували такі вчені як Н. Бондаренко-Зелінська, О.М. Боброва, Г. Брук, Г. Гончарова, О.А. Горова, С.В. Дяченко, Г.В. Єрьоменко, С.І. Калашникова, В. Комаров, Л. Момот, О.А. Островська, Ю. Сліпченко, Г. Ульянова, Н. Турман та інші.

Термін «медіація» має походження від латинського слова *mediatio* (посередництво). У соціальній психології медіацію розуміють як специфічну форму регулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів; технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони; певний підхід до розв'язання конфлікту, в якому нейтральна третя сторона забезпечує структурований процес, щоб допомогти конфліктуючим сторонам прийти до взаємно прийняттого вирішення спірних питань [3, с. 35].

Медіація в її сучасному розумінні стала розвиватися в другій половині ХХ ст., передусім у країнах англосаксонського права – США, Австралії, Великобританії, – після чого почалося її стрімке поширення в Європі. Перші спроби застосування медіації стосувалися переважно вирішення суперечок у сфері сімейних відносин. Згодом медіація отримала визнання під час вирішення широкого спектра конфліктів і спорів починаючи від конфліктів у місцевих громадах і закінчуючи складними багатосторонніми конфліктами в комерційній та публічній сферах [3, с. 34-35].

Європейською Конвенцією про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950 року передбачено прийняття справ до судового розгляду тільки після невдалої спроби вирішити спір альтернативними способами. Пріоритетність посередництва у розв'язанні всіх спірних питань проголошена і в Угоді про партнерство та співробітництво членів Європейського Союзу. Організація Об'єднаних Націй прийняла Модельний закон щодо міжнародних комерційних процедур примирення, а Кодекс поведінки для медіаторів, який було розроблено з метою одержання більшої довіри до медіації, 2004 року підтримала Європейська комісія. Визнання європейським співтовариством ефективності медіації відображається також в положеннях прийнятої 21.05.2008 року Директиви Європарламенту «Про деякі аспекти медіації в цивільних та господарських спорах», що містить зобов'язання держав-членів ЄС щодо впровадження законів та інших нормативних актів, які необхідні для належного виконання положень даної Директиви [9, с. 252-253].

В Україні перші спроби запровадження процедури медіації при вирішенні спорів, пов'язані із розробкою законопроекту «Про діяльність у сфері медіації» від 05.07.2019 № 10425. Згідно законопроекту медіація розглядається як досудова та позасудова процедура врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів сторін конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів.

У законопроекті зазначено, що медіація може застосовуватися у будь-яких конфліктах (спорах), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, передбаченого статтею 477 Кримінального процесуального кодексу України, та справах про адміністративні правопорушення [2]. Згідно законопроекту України «Про медіацію» від 19.05.2020 № 3504 медіатором є незалежна, нейтральна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію і не має повноважень щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору). Медіатором може бути фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами [8].

Щоб стати медіатором така особа повинна пройти спеціальну підготовку в закладах освіти, організаціях, які мають право надавати послуги у сфері медіації або організувати їх надання відповідно до законодавства. Після проходження навчання особі видається спеціальний документ. Наразі нормативні документи так і не знайшли свого законодавчого закріплення, а тому питання застосування медіації в Україні залишається відкритим.

Остання статистика говорить про те, що в Україні на 100% укладених шлюбів припадає 70% розірваних. Судова практика показує, що в більшості випадків за позовами про розірвання шлюбу слідує ряд інших позовів, найпоширеніші з них: про визначення місця проживання дитини, стягнення аліментів, про стягнення додаткових витрат на дитину, про позбавлення

батьківських прав, поділ майна подружжя та ін. [6].

Як показує практика таких зарубіжних країн як Німеччини, Австрії, Данії, Фінляндії, Швейцарії, Канаді та США, найбільш ефективним методом вирішення таких спорів є сімейна медіація.

Слід відзначити, що Німеччина – країна, де медіація давно та успішно практикується. Так, започаткування та розвиток медіації в Німеччині було ініційовано, на відміну від інших країн, соціологами, кримінологами та окремими суддями й соціальними працівниками. Згідно Закону Німеччини «Про підтримку медіації та інших процедур позасудового врегулювання конфліктів» (Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren außergerichtlichen Streitbeilegungsverfahren) існує три види медіації:

- 1) стандартна позасудова медіація (ініційована сторонами конфлікту);
- 2) позасудова медіація за пропозицією суду;
- 3) медіація в ході юридичної консультації.

Дещо нетрадиційною в порівнянні з іншими країнами є енвайроментальна медіація (у сфері дії екологічного права) [7, с. 13].

На сьогодні медіація у Німеччині гармонійно вбудована в систему правосуддя. Наприклад, посередники працюють безпосередньо при судах, значно знижуючи кількість потенційних судових позовів. У більшості німецьких шкіл права введений постійний курс медіації.

Як показує світова практика медіація є найбільш ефективною формою та одним із способів позасудового взаємовигідного вирішення спорів. Серед переваг застосування процедури медіації при вирішенні сімейних спорів можна виокремити наступні:

- 1) сприяє та покращує спілкування між сторонами;
- 2) допомагає зменшити конфлікт між сторонами;
- 3) рішення є взаємовигідним, у виграті опиняються обидві сторони (за принципом win-win) [4];
- 4) встановлює надійну основу виховання дітей після розлучення;
- 5) зводить до мінімуму шкідливі наслідки розлучення для дітей;
- 6) сторони мають більше контролю над результатами [5];
- 7) швидке досягнення результату та розв'язання спору, якщо порівнювати із судовим процесом [4].

Слід зауважити, що в Україні, на жаль, існує низка причин, які в свою чергу перешкоджають запровадженню такого правого інституту вирішення спорів як медіація.

Серед основних на думку Дяченко С.В. є наступні: низька правова культура населення, без якої неможливо провести реформи щодо запровадження певного правового інституту; низький рівень довіри до цієї послуги, пов'язаний із недостатньою обізнаністю населення про переваги медіації як альтернативного способу вирішення спору; бажання однієї зі сторін задовольняти лише свої інтереси, не бажаючи йти на компроміс; добре сформована позиція суспільства, що звернення до суду є єдиним способом вирішення

спору; відсутність правової бази та фінансової підтримки, оскільки будь-які реформи потребують значних витрат [10, с. 121].

Отже, підсумовуючи викладене, можна зробити наступний висновок. Медіація є дієвим альтернативним способом врегулювання спорів, який в першу чергу сприяє зменшенню їх кількості, а також навантаження на суди. Аналізуючи норми Конституції України, а саме ст. 55 згідно якої кожен має право будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права, застосування процедури медіації є дозволеним способом захисту прав. Наразі в Україні є потреба у законодавчому закріпленні такого альтернативного способу вирішення спорів як медіація, що в свою чергу дасть можливість формування в Україні європейської збалансованої системи їх вирішення.

1. Зубро Т.П. Медіація як спосіб альтернативного врегулювання спорів в Європейському просторі. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Право». Випуск 21. 2014. С. 130-136.

2. Про діяльність у сфері медіації: законопроект / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66139 (дата звернення: 09.04.2021).

3. Островська О.А., Фінько О.Л. Медіація як альтернативний спосіб урегулювання конфліктів та консалтингова послуга. *Економічна теорія та історія економічної думки*. Випуск 21.218. с. 34-38.

4. Даниленко П. Сімейна медіація як альтернатива суду. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/simeyna-mediaciya-yak-alternativa-sudu.html> (дата звернення: 09.04.2021).

5. Потьомкіна Ю. Медіація у сімейних спорах: шлях до примирення, порозуміння та врегулювання. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/mediaciya-u-simeynih-sporah-shlyah-do-primirennya-porozuminnya-ta-vregulyuvannya.html> (дата звернення: 09.04.2021).

6. Електронний ресурс: URL: <https://rtpp.com.ua/articles/rol-semejnoj-mediatsii-v-effektivnosti-razresheniya-semejnyh-sporov/> (дата звернення: 09.04.2021).

7. Барабаш Т.А. Теоретико-правова типологія медіації в Німеччині. *Наукові записки Міжнародною гуманітарного університету*: збірник. Одеса: Видавничий дім Гельветика, 2018. Вип. 28. С. 12-15.

8. Про медіацію: законопроект / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення: 09.04.2021).

9. Розман Ю.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів. *Актуальні проблеми політики*. Вип. 49. 2013. С. 245-256.

10. Дяченко С.В., Колокольна Н.С. Запровадження медіації для вирішення сімейних спорів у цивільному судочинстві України: судова практика. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2. 2020. С. 118-121.